

Platební styk (mezibankovní, klientský)

Jitka Vachtová

28. října 2011

Úvod

Při platebním styku obvykle dochází k přesunům peněžních prostředků mezi plátcem a příjemcem platby. Banka při této transakci může fungovat jako zprostředkovatel této platby. Pokud banky poskytují platební styk svým klientům (fyzickým či právnickým osobám), hovoříme o platebním styku klientském. Pokud jde o platební styk mezi bankami, hovoříme o platebním styku mezibankovním.

Provádění platebního styku a zúčtování je jednou ze základních činností bank. Platební styk je regulován Českou národní bankou a řídí se zákonem o platebním styku¹ a zákonem o bankách².

Část I

Platební styk klientský

Jedná se o platební styk mezi bankou a klientem (fyzickou či právnickou osobou).

Platební styk lze dělit dle teritoria na:

- tuzemský
 - Plátce i příjemce jsou klienty banky v České republice. Platební styk je uskutečňován v české měně.
- zahraniční
 - Platební styk je uskutečňován přes hranice jednoho nebo více států. Pod pojem zahraniční platební styk spadají i platby uskutečněné v České republice, pokud jde o platbu v cizí měně.

1 Tuzemský platební styk

1.1 Tuzemské platby pomocí bankovního účtu

Banky vedou svým klientům (občanům a firmám) bankovní účty. Na bankovních účtech mají klienti uloženy své peněžní prostředky. Tyto prostředky mohou klienti vybírat, vkládat a hradit z nich různé platby.

Bankovní účty se dělí na:

- běžné
 - Klient má peněžní prostředky kdykoli k dispozici. Účet slouží hlavně pro provádění příchozích a odehozích plateb, pro vklady a výběry hotovosti.
- vkladové
 - Jde obvykle o termínované vklady. Peněžní prostředky jsou zde vázány na určitou dobu. Odměnou je pro klienta vyšší úrok.
- devizové
 - Jedná se o bankovní účty vedené v cizí měně.

¹Zákon č. 124/2002 Sb., o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku)

²Zákon č. 21/1992 Sb., o bankách

Banka uzavírá s klientem smlouvu o vedení bankovního účtu. Smlouva musí mít písemnou formu a musí být podepsána oběma smluvními stranami. Součástí smlouvy bývají obchodní podmínky pro vedení účtu. V obchodních podmínkách jsou například sjednány podmínky pro disponování s peněžními prostředky, úročení, ceny za poskytování služeb.

Banky obvykle umožňují svým klientům rychlý bezhotovostní platební styk, možnost využití internetového, telefonního, nebo GSM bankovníctví, možnost nastavení trvalých příkazů k úhradě a inkasu, SIPO a další služby.

1.2 Provádění tuzemského platebního styku

Podle klientů můžeme platební styk rozdělit na:

- vnitrobankovní platební styk
 - Plátce i příjemce platby jsou klienty stejné banky. Platba je vypořádána interně v rámci této banky. Odepsání prostředků z účtu plátce a připsání ve prospěch účtu příjemce probíhá ve stejný den (den D).
- mezibankovní platební styk
 - Plátce a příjemce jsou klienty různých bank. Platby jsou vypořádány mezibankovně mezi bankami. Připsání prostředků na účet vedený v jiné bance v ČR je zajištěno následující den po dni odepsání prostředků z účtu plátce (den D+1).

Podle způsobu placení můžeme platební styk rozdělit na:

- hotovostní
 - Uskutečňuje se hotovými penězi. Jedná se o přijímání vkladů a výplatu hotovostí z účtu.
- bezhotovostní
 - Uskutečňuje se bezhotovostně převodem z bankovního účtu plátce na bankovní účet příjemce.

Kromě klasického zprostředkování platby banky poskytují platby dokumentární (dokumentární akreditiv, dokumentární inkaso). Zde je podmíněna platba předložením dokumentů.

1.2.1 Hotovostní platební styk

Dochází zde k fyzickému pohybu peněz v hotovosti. Jde například o:

- vklad hotovosti na účet
 - Pomocí pokladní složenky jsou vloženy hotové peníze na účet klienta.
- výběr hotovosti z účtu
 - Pomocí:
 - * výběrního lístku (klient vybere na přepážce banky peníze ze svého účtu)
 - * šeku (při proplacení šeku)
 - * bankovní karty (za použití bankomatu dojde k vybrání hotových peněz z účtu klienta).
- směnárna
 - Jedná se o nákup a prodej valut dle kurzovního lístku (buď přímo v hotovosti, nebo výběrem z bankovního účtu).

1.2.2 Bezhotovostní platební styk

Banka odepisuje peněžní prostředky z účtu plátce. Prostředky jsou následně připsány na účet příjemce. Toto se děje nejčastěji na základě:

- příkazu k úhradě
 - Plátce dává příkaz své bance k odepsání peněžních prostředků ze svého účtu.
- příkazu k inkasu
 - Plátce dá povolení k inkasu (stržení) určitého limitu ze svého účtu ve prospěch účtu příjemce platby. Platba se uskuteční na základě příkazu příjemce platby.
- SIPO
 - Majitel účtu dá povolení České poště, s.p., aby mohla inkasovat z jeho běžného účtu měsíční souhrnné platby Sdruženého Inkasa Plateb Obyvatelstva.
- bankovní platební karty
 - Platební kartou může platit majitel účtu obchodníkovi. Banka zprostředkuje úhradu z účtu majitele na účet obchodníka. Jedná se o kamenné obchody či přes obchody on-line.
- šeky k zúčtování
 - Jde o cenný papír, který plní funkci platebního prostředku. Majitel účtu (výstavce šeku) dává příkaz bance (šekovník), aby z jeho účtu uhradila šekovou částku ve prospěch osoby uvedené na šeku (remitent). U nás nejsou šeky příliš rozšířeny.

2 Zahraniční platební styk

Zpracování plateb se děje prostřednictvím mezinárodní telekomunikační sítě SWIFT³.

U přeshraničních plateb převáděných v rámci členských států Evropské unie a Evropského hospodářského prostoru je nutné uvádět BIC banky příjemce a číslo účtu příjemce ve formátu IBAN (International Bank Account Number).

Část II

Platební styk mezibankovní

Jedná se o platební styk mezi bankami navzájem.

Pokud jsou plátce i příjemce platby klienty stejné banky, pak banka platbu uskuteční prostřednictvím svého vnitřního zúčtovacího systému. V tomto případě se jedná o *vnitrobankovní platební styk*. Pokud však plátce a příjemce jsou klienty různých bank, pak je třeba platbu uskutečnit prostřednictvím mezibankovního platebního styku. Jedná se pak o *platební styk mezibankovní*.

3 Platební systémy

Mezibankovní platební styk se uskutečňuje prostřednictvím platebních systémů:

- korespondentský platební systém (tzv. přímé spojení, v České republice není příliš rozšířeno)
- clearingový platební systém (prostřednictvím zúčtovací banky)

³<http://www.swift.com/>

- CERTIS (v České republice pro tuzemské platby, provozuje Česká národní banka ve svém zúčtovacím centru)
- TARGET (eurový platební systém pro zahraniční platby)

Platební systém se stará “pouze” o zúčtování platby. Přenos dat je zajištěn sítí. Banky zpracovávají zahraniční platby obvykle prostřednictvím mezinárodní telekomunikační sítě SWIFT. Jde o síť, která zajišťuje přenos dat mezi jednotlivými finančními institucemi po celém světě.

Některé principy platebních systémů:

- zúčtovávají se pouze kryté položky (brutto, netto nebo hybridním systémem)
- účastníkem jsou pouze osoby, které splňují podmínky zákona o platebním styku
- příkaz přijatý systémem nelze odvolat

3.1 Korespondentský platební systém

Jedná se o vzájemnou dohodu dvou bank mezi sebou. Každá banka má u té druhé banky otevřený svůj účet. Banka A má účet u banky B a naopak banka B má účet u banky A. Tyto účty se označují jako *korespondentské účty*:

- nostro⁴ účet (je účet, který má banka A vedený u banky B - z pohledu banky A)
- loro⁵ účet (je účet, který vede banka A pro banku B - z pohledu banky A)

Nostro účet má banka v rozvaze v aktivech (pohledávka). Loro účet má v rozvaze v pasivech (závazek). Přes tyto účty dochází k zúčtování mezibankovních plateb.

Pokud banka nemá otevřeny korespondenční účty vůči druhé bance, musí najít “platební cestu” přes banky, které otevřeny korespondenční účty k dané bance mají. Přes tuto cestu pak zúčtuje platbu.

3.2 Clearingový platební systém

Banky v tomto systému nekomunikují přímo mezi sebou, ale přes zúčtovací banku.

Banky zapojené v tomto systému mají otevřen nostro účet u zúčtovací banky. Přes tento účet se provádějí platby mezi jednotlivými bankami. Tento způsob se využívá hlavně na národní úrovni k provádění tuzemského platebního styku.

Varianty clearingových platebních systémů:

- netto princip (Dochází k vzájemnému zápočtu příchozích a odchozích plateb. Výsledkem je pro banku čistá zúčtovací pozice, která se zaúčtuje, je-li dostatek prostředků.)
- brutto princip (Zúčtování se provádí transakce po transakci bez vzájemné kompenzace. Pokud není dostatek prostředků, platba se neprovede.)
 - dávkový systém zúčtování
 - průběžný systém zúčtování
- hybridní platební systémy (Jde o kombinaci netto a brutto principu.)

Zúčtování probíhá následujícím postupem. Banka A platí bance B. Zúčtovací banka strhne peníze z nostro účtu banky A a převede je na nostro účet banky B. Pokud banka nemá dostatek finančních prostředků na svém nostro účtu, musí si půjčit (např. od zúčtovací banky či jiných bank), jinak platba neproběhne.

Funkci zúčtovací banky plní:

- centrální banka (např. v České republice)
- komerční banka

⁴nostro = naše

⁵loro = vaše

3.2.1 Clearingový systém v ČR

Základem systému je zúčtovací centrum České národní banky. Každá banka má u ČNB nostro účet v korunách. Ve svém účetnictví mají banky tzv. *zrcadlové účty*. Využívá se systém přenosu zpráv CERTIS.

3.3 Platební systémy v Evropě

V Evropě se využívá systém TARGET. Je provozovaný Evropskou centrální bankou (ECB). Jde o systém, který vzájemně propojuje národní clearingové systémy centrálních bank členských zemí EU s platebním systémem ECB.